

ΠΑΡΑΤΗΡΗΣΕΙΣ ΕΠΙ ΤΟΥ ΔΗΜΩΔΟΥΣ ΔΣΜΑΤΟΣ

“Ο ΑΝΔΡΟΝΙΚΟΣ ΚΑΙ Η ΡΗΓΙΣΣΑ,”

ΥΠΟ

ΣΤΕΦ. Δ. ΗΜΕΛΛΟΥ

Ὁ Μ. Μιχαηλίδης Νουάρος ἐν τῇ συλλογῇ του δημοδῶν ᾠσμάτων ἐκ Καρπαθίου ἐδημοσίευσεν¹ καὶ τὸ κατωτέρω ἐξ 29 στίχων ὑπὸ τὸν τίτλον: Ὁ Ἀνδρόνικος καὶ ἡ Ρήγισσα.

Ὁ Ἀνδρόνικος καὶ ἡ Ρήγισσα.

Ἀνδρόνικος ὁ ξακουστός ὁ πλουσιανεθρεμμένος
᾿ς τοῖς ἔξε μπαίνει ᾿ς τὸ σκολεῖο καὶ ᾿ς τοῖς ἑφτά νεγνώθει,
καὶ ᾿ς τοῖς ὀχτὼ καὶ ᾿ς τοῖς ἑννεα κορφαὶ καὶ λουαριάτζει,
᾿ς τοῖς δέκα καὶ ᾿ς τοῖς δώδεκα κορφαὶ ἀπληγιάτζει,

5 τοῦ καθενὸς ἀπληγοῖα ξέρει τὰ φταρμίστρια².

᾿Σ τοῖς δεκοχτὼ πιάνει σπαθὶ μαῦρο³ καὶ ἀπτεμεύγει,
μὲ τὰ πελλογαλάνισα καὶ μὲ τὰ φταρμιστήρια⁴.

Ἐμπαινωβγαίνει ᾿ς τοῖς οὐλῆς ᾿ς τοῦ Στραγοῦ τοῖς πόρτες,
κι' οὐλῆς οἱ νῆες τὸν ἀπαῦ καὶ καταπλώνουσι το,

10 ᾿μμε πλεὰ πολλὰ τὸν ἀπαῦ τοῦ Ρῆα ἡ θυγατέρα,
κρουφὰ κρουφὰ τὸν ἀπαῦ, κρουφὰ ποκαμαρώννει,
κρουφὰ ᾿πὸν τοῖς γονέους της καὶ φανερά τοῦ νοῦ της
᾿ρωτεύγεται κ' ἡ λυερὴ καὶ Ἀνδρόνικος περίσσια.

Καὶ πορπατεῖ μὲ φρόνησι καὶ πομονὴ μεάλῃ.

15 Καὶ μιὰν ἡμέραν Κυριακὴν ἤβγεν εἰς τὸ σιργιάνι.

Κι ἄς ἐονναπαντήχτησαν ᾿ς τοῦ περβολιοῦ τὴν ἄκρα.

— Ὡρα καλὴ σου, Ρήγισσα, τοῦ Ρῆα θυγατέρα.

Πῶς ἦτοκ καὶ κατέθηκε ᾿ς τὸ δροσερόν ἄερα,

τὸ νοῦρι⁵ τῆς Ἀνατολῆς, τ' ἄχολο περιστέρι;

¹ Μ. Γ. Μιχαηλίδου Νουάρου, Καρπαθιακὰ μνημεῖα, Α' Δημοτικὰ τραγούδια Καρπαθίου. Ἀθῆναι 1928, σ. 273 - 274, ἀρ. 5.

² Νὰ ἀπαντήσῃ.

³ Ἴππον.

⁴ Φταρμιστήρι, τό: φυλακτὸν κατὰ τῆς βασκανίας (πρβλ. φταρμίζω = βασκαίνω, ματιάζω).

⁵ Φῶς (τουρκ. nur).

- 20 — Καλῶς το τ' ἀρκοντόπουλλο, ἀουροδιωματάρι¹,
 τῆς χώρας τὸ καμάρωμα, τοῦ πύργου τὸ πρεπάϊ²,
 τῶν κορασιῶν τ' ἀάπημα κ' ἐμοῦ τζωή κι' ὀρπία³.
Κρουφὰ περιϋρίτζουσι, κρουφὰ συναπαντελοῦνται,
κρουφὰ ἄχτυλιώνονται, κρουφὰ γλυκοφιλεοῦνται
- 25 *κρουφὰ μαθθαίν' ἢ μάννα της πὼς εἶν' ἀγγαστρωμένη,*
κρουφὰ τοῦ Ρῆα της μιλεῖ τῆς κόρη νὰ πανδρέψουν.
Κι ὁ μῆνας ἔν ἐγγάηκε⁴ κι ὁ ἄλλος ἔν ἐβγήκε,
χαρὲς μεγάλες γίνονται, καλέσματα ἔς τῆς χώρα,
κι Ἀνδρόνικος κ' ἢ Ρήϊσσα περίσσα καμαρώνουν.

Τὸ ἔσμα τοῦτο θεωρεῖται ἀκριτικὸν ἰδίᾳ διὰ τοὺς ἐν ἀρχῇ, ὡς πιστεύω, στίχους του (1-7) ἔχοντας ἐκδηλον ἀκριτικὴν ἐπίδρασιν.

Τὰ στοιχεῖα ἐπὶ τῇ βάσει τῶν ὁποίων δύναται νὰ χαρακτηρισθῇ ἐν δημῶδες ἔσμα ὡς ἀκριτικὸν εἶναι ἤδη ἀπὸ πολλὰ γνωστὰ καὶ μάλιστα ἀπὸ τῆς εἰδικῆς περὶ τὸ ἀκριτικὸν ἔπος πραγματικῆς τοῦ θεμελιωτοῦ ἐν Ἑλλάδι τῆς ἐπιστήμης τῆς λαογραφίας Ν. Γ. Πολίτου «Περὶ τοῦ ἐθνικοῦ ἔπους τῶν νεωτέρων Ἑλλήνων», ἐνθα αὐτός ὡς ἀκριτικὸν τεκμήριον θεωρεῖ καὶ τὰ: «ὀνόματα συνταυτιζόμενα πρὸς τὰ ἐν τῷ ἔπῳ, ἀναφερόμενα δὲ σπανίως μὲν ἐν πάσαις ταῖς παραλλαγαῖς τῶν ἁσμάτων ἐκάστης ἐπεισοδίου, συχνότατα δὲ ἐν μιᾷ μόνῃ. "Οθεν πολλάκις ἄσματα, ἅτινα ἐφαίνονται ἄσμετα πρὸς τ' ἀκριτικά, ἐκ μιᾶς παραλλαγῆς αὐτῶν ζητῶς κατονομαζούσης τὸν Διγενῆ Ἀκρίτην ἢ ἄλλον τινὰ τῶν οἰκείων ἢ τῶν ἀντιπάλων αὐτοῦ, ἀποδεικνύεται ὅτι πρέπει νὰ συγκαταλεχθῶσιν εἰς ταῦτα»⁵.

Τὴν γνώμην ταύτην τοῦ Ν. Γ. Πολίτου παραθέτων ὁ Δ. Πετρόπουλος ἐν σελίδι κβ' τῆς εἰσαγωγῆς τῆς ἐπιμελείας αὐτοῦ ἐκδοθείσης συλλογῆς δημῶδων ἁσμάτων⁶ προσθέτει. «Πρέπει νὰ σημειωθῇ ὅμως ὅτι τὰ ἀκριτικά κύρια ὀνόματα εἶχαν γίνει θρυλικά, συχνότατα ἀναφερόμενα στὶς παραδόσεις καὶ διηγήσεις, καὶ εὐκόλο ἦταν νὰ παρεμβληθοῦν καὶ σὲ τραγούδια, ποὺ τὸ θέμα τους

¹ Ἀγουροδιωματάρης, ὁ, ἀμάρτ, (ἅπαντ' ὡς οὐδ. μόνον ἐν τῷ ἀνωτ. ἔσμ.) = ὁ κατ' ἐξοχὴν ἔχων ἀγοῦρου διῶμα, ἤτοι νεανίου κομπόσητα καὶ ἐμφάνισιν, κομπὸς νεανίας (βλ. Ἱστορ. Λεξ. τῆς νέας Ἑλληνικῆς γλώσσης Ἀκαδ. Ἀθηνῶν).

² Πρεπάδι, στόλισμα.

³ Ἐλίς.

⁴ Ἐδιάβηκε, διέβη.

⁵ Ν. Γ. Πολίτου, Λαογραφικά Σύμμεικτα, τόμ. Α', ἐν Ἀθήναις 1920, σ. 245.

⁶ Ἑλληνικά Δημοτικά τραγούδια Α'. Ἐκλογὴ κειμένων, σχόλια καὶ εἰσαγωγή Δημητρίου Πετροπούλου, Ἀθῆναι (1958). (Βασικὴ Βιβλιοθήκη τόμ. 46^ο ἐκδ. Ἰ. Ν. Ζαχαροπούλου).

δὲν εἶναι ἀκριτικό. Ἔτσι ἡ μνεΐα τοῦ ἀκριτικοῦ ὀνόματος ἀποτελεΐ στοιχεΐο χα-
ρακτηρισμοῦ, ἀλλὰ μὲ τὴν προϋπόθεση ὅτι θὰ συνυπάρχουν καὶ ἄλλα σχετικὰ
γνωρίσματα, ἐπεισόδια, ὕφος, ποιητικὴ ἀτμόσφαιρα. Αὐτὸ εἶναι καὶ τὸ νόημα
τῆς γνώμης τοῦ Πολίτη. Ὅπως δὴ ποτε σήμερα μὲ τὴ πρόοδο τῶν ἱστορικῶν
ἀκριτικῶν μελετῶν πρέπει, νομίζω, νὰ εἴμαστε περισσότερο ἀπαιτητικοὶ γιὰ τὴν
ὑπαρξὴ στοιχείων χαρακτηριστικῶν καὶ κατὰ συνέπεια νὰ περιορίσουμε τὸν ἀριθμὸν
τῶν καθαρὰ ἀκριτικῶν τραγουδιῶν».

Ἐπὶ τῇ βράσει τῶν ἀπόψεων τούτων τίθεται νῦν τὸ ἐρώτημα· τὸ ὑπὸ
ἐξέτασιν δημῶδες ᾄσμα εἶναι ἀκριτικόν;

Εἶναι ἐκτὸς πάσης ἀμφιβολίας ὅτι ἡ διατύπωσις τῶν ἀρχικῶν στίχων
(1 - 7) τοῦ ᾄσματος, ὡς ἐλέγχθη ἤδη, ὠδήγησεν εἰς τὴν γνώμην περὶ τοῦ χα-
ρακτηρισμοῦ του ὡς ἀκριτικοῦ. Ὁ ἐν αὐτῷ ἦρως Ἀνδρόνικος εἶναι γνωστὸς ἐκ
τοῦ ἔπους καὶ τῶν ἀκριτικῶν ᾄσμάτων. Ὁ Ἀνδρόνικος οὗτος τῶν ἀκριτικῶν
τραγουδιῶν ἐταντίσθη μετὰ πιθανότητος πρὸς τὸν στρατηγὸν τοῦ αὐτοκράτο-
ρος Λέοντος τοῦ Γ' (886 - 912) Ἀνδρόνικον Δούκαν¹. Τὸ ὄνομα ὅμως τοῦτο,
μετὰ τῶν ὀνομάτων ἄλλων ἀκριτικῶν ἡρώων, Σκληρόπουλλου, Πορφυρίου, Κων-
σταντίνου, Μανουῆλου καὶ, λόγῳ τῆς διπλοῦσας τοῦτων εἰς ὁλόκληρον τὸν ἑλ-
ληνικὸν κόσμον, ἔτι δὲ λόγῳ τοῦ θρόνου καὶ τοῦ περιεβλήθησαν, ἠδύνατο εὐ-
κόλως νὰ γίνῃ τὸ κύριον πρόσωπον οὐλομένης ἀνωτέρου δημῶδους ᾄσματος δια-
φόρου περιεχομένου, ἐπομένως καὶ μὴ ἀκριτικοῦ. Κατ' ἀκολουθίαν ἡ μνεΐα μόνον
τῶν ὀνομάτων τούτων εἰς τι ᾄσμα δύναται νὰ ἀποτελῇ ἀπλὴν ἔνδειξιν διὰ τὸν
χαρακτηρισμὸν αὐτοῦ ὡς ἀκριτικοῦ, οὕτω δὲ καὶ εἰς τὸ Καρπαθιακὸν τοῦτο
ᾄσμα τὸ ὄνομα Ἀνδρόνικος δὲν δύναται ὡς μόνον στοιχεῖον νὰ στηρίξῃ τοῦτο
ὡς ἀκριτικόν. Ὡς εἴπομεν ἀνωτέρω οἱ εἰσαγωγικοὶ στίχοι τοῦ ᾄσματος εἶναι
πιθανώτατα εἰλημμένοι ἐξ ἀκριτικοῦ, φαίνεται δὲ ὅτι ἔχουν συντεθῇ μᾶλλον κατ'
ἄμεσον ἐπίδρασιν ἐκ τοῦ ᾄσματος τοῦ Πορφύρη. Εἰς τοῦτο ὁ ἦρως παρουσιάζ-
εται ἀναπτυσσόμενος εἰς τὴν σωματικὴν ρώμην ἀπὸ τῆς ἡμέρας τῆς γεννήσεώς
του κατ' ἐκκλητικὸν τρόπον.

Ἦ τὸς πέντε ἔζωστη τὸ σπαθί, Ἦ τὸς ἔξι τὸ κοντάρι,
κ' εἰς τὸς ἑφτά κ' εἰς τὸς ὀχτώ, κανένα δὲ φοβάται.

Εἶναι καταφανὲς ὅτι ἐκ τοῦ ᾄσματος τούτου² ἔχει ἐπηρεασθῇ εἰς τὴν δια-
μόρφωσιν ἰδίᾳ τῶν στίχων αὐτοῦ 2 - 5 τὸ ἀνωτέρω δημῶδες ᾄσμα.

¹ Henri Grégoire, Ὁ Διγενὴς Ἀκρίτας. New York N. Y. (1942) σ. 22 κ.εξ.

² Ἰδίᾳ ὡς φέρεται εἰς τὴν ἀνωτέρω Δωδεκανησιακὴν παραλλαγήν. Τὴν παραλλ. ταύ-
την ἐδημοσίευσεν ὁ S. Baud - Bouy, Τραγοῦδια τῶν Δωδεκανήσων, τόμ. Α', Ἀθήναι 1935,
σ. 83 - 84. Βλ. καὶ Α. Πετρόπουλον, ἐνθ' ἄνωτ., σ. 45 - 46.

Ἵς τοῖς ἔξε μπαίνει Ἵς τὸ σκολειὸ καὶ Ἵς τοῖς ἐφτὰ νεγνώθει,
καὶ Ἵς τοῖς ὀχτὼ καὶ Ἵς τοῖς ἐννεὰ γράφει καὶ λουαριάττει,
Ἵς τοῖς δέκα καὶ Ἵς τοῖς δώδεκα λογιάντ' ἀπηλογιάνττει,
τοῦ καθενὸς ἀπηλογιὰ ξέρει νὰ ροτζονάρη.

Παρὰ τὸν οὕτω ἀκριτικὸν χαρακτήρα τοῦ ἄσματος τούτου πιστεύω ὅτι εἶναι συντεθειμένον εἰς χρόνον πολὺ μεταγενέστερον τῆς περιόδου τῆς δημιουργίας τῶν ἀκριτικῶν ἄσμάτων¹, μάλιστα δὲ μετὰ τὸν 17ον αἰῶνα, διότι εὐρίσκω εἰς τοῦτο στοιχεῖα ἐκ τοῦ Ἑρωτοκρίτου τοῦ Βιτζέντζου Κορνάρου. Τὰ στοιχεῖα ταῦτα δὲν εἶναι πάντοτε εἵκολον νὰ διακρίνη τις διὰ τὸν λόγον ὅτι ὁ ποιητὴς τοῦ δημώδους ἄσματος συγγέει πολλάκις πρόσωπα καὶ πράγματα. Ἐν τούτοις κατόπιν λεπτομερεστέρας συγκρίσεως τοῦ περιεχομένου τοῦ ἄσματος πρὸς τὸ Κρητικὸν τοῦτο ποίημα παρατηρεῖ τις καταφανεῖς ἀντιστοιχίας, σχετικὰς πρὸς τὴν ὅλην ὑπόθεσίν του, πρὸς δὲ καὶ εἰς φραστικά καὶ λεκτικά σημεῖα αὐτοῦ. Οὕτω τοῦ περιεχομένου τοῦ ἄσματος παρατηροῦν σαφεῖς ὁμοιότητες πρὸς τὸν Ἑρωτόκριτον, ἰδίᾳ εἰς τοὺς Λόγους Α, Γ καὶ Ε, ἐνθα ἡ ἐξέλιξις τῆς ὑποθέσεως ἀπαντᾷ περίπου ὁμοίᾳ καὶ εἰς τὸ δημώδες ἄσμα. Εἰς τοῦτο ἐν στίχ. 9-10 ἀναφέρεται ἡ συγγὴ ἐπίσκεψις τοῦ Ἀνδρονικοῦ εἰς τὸ ἀνάκτορον τοῦ Ρῆγα καὶ ἡ ἐκτίμησις καὶ ἡ ἀγάπη μεθ' ἧς περιβάλλεται λόγῳ τῶν προτερημάτων αὐτοῦ. «Ὅλαι αἱ νεάνιδες ἐρωτοτροποῦν πρὸς αὐτὸν, περισσότερον ὅμως «τὸν ἀπαῖ τοῦ Ρῆγα ἢ θυγατέρα»². Τὸ ἐπεισόδιον τοῦτο εὐρίσκεται καὶ παρ' Ἑρωτοκρίτῳ³ (Α 89 - 91) ἐνθα ὁ Ἑρωτόκριτος:

*Ἔστοντας καὶ καθημερνὸ νὰ πηαίνει στὸ παλάτι,
ὁ Ρῆγας γιὰ τὸν κύριν του σὰν τέκνο τὸν ἐκράτει (δηλ. τὸν Ἑρωτ.).*

Ἡ πρώτη συνάντησις τοῦ Ἀνδρονικοῦ μετὰ τῆς Ρηγίσσης, κατὰ τὸ ἄσμα, λαμβάνει χώραν «Ἵς τοῦ περβολιοῦ τὴν ἄκρα», (στ. 16): «Κ' ἄς ἐσυναπαντή-

¹ Ὡς τέλος δημιουργίας νέων ἀκριτικῶν ἄσμάτων θεωρεῖται ὁ 13ος αἰὼν. Βλ. καὶ Δ. Πετρόπουλον, ἔνθ' ἄνωτ., σ. γγ'. Ὅτι τὸ ἐξεταζόμενον ἄσμα εἶναι νεώτερον ἐλέγχει καὶ ἡ ἐν τούτῳ χρῆσις τουρκικῶν λέξεων (νοῦρι, Σεράγι), αἵτινες μάλιστα προϋποθέτουν πολ-
λάκις πολιτογράφησιν καὶ διάδοσιν διὰ νὰ παραδοθοῦν εἰς τὴν κοινὴν χρῆσιν, ὡς καὶ ἡ
τάσις τοῦ ποιητοῦ πρὸς τὴν ρίμαν (πρβλ. στ. 3-4, 14-15, 17-18, 23-24), ἣτις ἐμφανίζε-
ται μὲ ἐπίδοσιν ἀπὸ τοῦ 15ου αἰῶνος. (Βλ. Στίλπ. Κυριακίδου, Ἡ γένεσις τοῦ διστίχου καὶ
ἡ ἀρχὴ τῆς ἰσομετρίας. Λαογραφία, παράρτ. 4. Θεσσαλονίκη, 1947, σ. 11 καὶ 25 ἔξ.

² στ. 8-10 Ἑμπαινωβγαίνει Ἵς τοῖς αὐλὲς Ἵς τοῦ Σεραγιοῦ τοῖς πόρτες,

κι' οὐλὲς οἱ νῆς τὸν ἀπαῖ καὶ καμαρώννοσι το,

ἢ μὲ πλεὰ πολλὰ τὸν ἀπαῖ τοῦ Ρῆγα ἢ θυγατέρα.

³ Ἐκδοσις Στεφ. Ξανθοῦδιδου, ἐν Ἑρακλείῳ Κρήτης, 1915.

χτησαν ὅς τοῦ περβολιοῦ τὴν ἄκρα». Παρατηροῦμεν ὅτι τὸ στοιχεῖον τοῦτο ἀπαντᾷ καὶ παρ’ Ἐρωτοκρίτῳ (Α, 539 - 580)· ἐνταῦθα ὁμως δέον νὰ σημειωθῇ ὅτι ἡ συνάντησις Ἐρωτοκρίτου καὶ Ἀρετούσας λαμβάνει χώραν εἰς διάφορον θέσιν: «Τοῦτος ὁ τόπος ἦτονε στοῦ κατωγιοῦ τὸ πλάϊ». Παρὰ τοῦτο ὁ προσδιορισμός, ὡς ἄνω, τῆς θέσεως τῆς συναντήσεως τῶν ἐραστῶν ἐν τῷ δημῳδαί ᾄσματι, δηλ. «ὅς τοῦ περβολιοῦ τὴν ἄκρα», φαίνεται ὅτι προῆλθεν ἐκ τοῦ ποιήματος τοῦ Ἐρωτοκρίτου ἐνθα δις ἀναφέρεται τὸ περιβόλι ὡς τόπος ἐξελιξέως γεγονότων, ἐν Α, 1136 - 1138 καὶ Α, 1420 - 1479. Εἰς τὸ πρῶτον χωρίον ὁ Πολύδωρος μετὰ τοῦ Ἐρωτοκρίτου:

*Πάνε καμπόσ’ ἀπόμακρὰ εἰς ἓνα περιβόλι,
κ’ εὐδρήκασινε μοναξιά, πεζεύγουν καὶ καθίζου,
καὶ με τοὺς ἀναστεναμοὺς ἀθιβολὲς ἀρχίζου.*

Εἰς τὸ δεύτερον χωρίον περιγράφεται λεπτομερέστατα τὸ περιβόλι τοῦ Ἐρωτοκρίτου. Ἐνδιαφέροντες διὰ τὸ συζητούμενον θέμα ἐν τῷ ᾄσματι εἶναι οἱ στίχοι (Α, 1441 - 1443):

*Στὴν τέλειωσι τοῦ περβολιοῦ ἐπίσχετο χτισμένη
μὲ κατόπι καὶ με κατορία μεγάλη κατωμένη
τούτ’ ἦταν τοῦ Ρωτοκρίτου.*

Ἡ Ἀρετούσα, ἀπουσιάζοντος τοῦ Ἐρωτοκρίτου, ἀνεκάλυψεν ἐνταῦθα ἐν τῷ ἀρμαρίῳ (Α, 1473 - 74) τοὺς ἐρωτικὰς στίχους, τοὺς ὁποίους ἤκουε τὴν νύκτα ὡς καὶ τὴν προσωπογραφίαν τῆς (Α, 1531), ἔργον τοῦ Ἐρωτοκρίτου, οὕτω δὲ ἐγνώρισε τὸ πρόσωπον, τὸ ὁποῖον τόσον περιπαθῶς ἐτραγούδει τὴν νύκτα δι’ αὐτήν, δηλ. ποῖος ἦτο «τῆς νύχτας ὁ τραγουδιστής». Εἶναι πιθανώτατον ὁ δημοτικὸς ποιητὴς νὰ συνέδεσε τὸ ἐπεισόσιον τοῦτο «στὴν τέλειωσι τοῦ περβολιοῦ...», δι’ οὗ ἐγνώρισεν ἡ Ἀρετούσα τὸν ἐραστὴν τῆς, πρὸς τὸ τῆς κατόπιν συναντήσεως τῶν δύο ἐραστῶν (Γ, 539), οὕτω δὲ ὥρισεν εἰς τὸ δημῳδες ᾄσμα τόπον συναντήσεως τοῦ Ἀνδρονίκου καὶ τῆς Ρηγίσσης «τοῦ περβολιοῦ τὴν ἄκρα» κατὰ τὸ Ἐρωτοκρίτειον «στὴν τέλειωσι τοῦ περβολιοῦ».

Τὸ ἐπεισόδιον εἰς τὸ ᾄσμα (στ. 26) τοῦ μυστικοῦ ἀρραβῶνος τοῦ Ἀνδρονίκου μετὰ τῆς Ρηγίσσης: «κρουφὰ ἀχτυλιώνονται» ἀπαντᾷ καὶ παρ’ Ἐρωτοκρίτῳ ἐνθα μετὰ διαδοχικὰς ἐν κρυπτῷ συναντήσεις τοῦ Ἐρωτ. καὶ τῆς Ἀρετ. καὶ πρὸ τοῦ ὀριστικοῦ ἀποχωρισμοῦ αὐτῶν ἡ Ἀρετούσα (Γ, 1465—66):

¹ Τὸ θέμα τῆς διὰ δακτυλίου κατοχυρώσεως τῆς πίστεως μεταξὺ ἐραστῶν ἀπαντᾷ καὶ ἀλλαχοῦ, εἶναι ἐπομένως κοινὸς τόπος. Ἐνταῦθα ὁμως συνδυαζόμενον τὸ στοιχεῖον τοῦτο μετὰ τῶν ἄλλων ὁμοίων μεταξὺ τοῦ Ἐρωτοκρίτου καὶ τοῦ δημῳδικοῦ ᾄσματος εἶναι

*Καὶ βγὰν' ὄχ τὸ δαχτύλιν τῆς ὁμορφο δαχτυλίδι,
μὲ δάκρυα καὶ ἀναστεναμούς τοῦ Ρώκριτον τὸ δίδει*¹.

Ἰκανῶς ἐνδεικτικοὶ τῆς σχέσεως τοῦ ἔσματος πρὸς τὸν Ἐρωτόκριτον εἶναι καὶ οἱ ἀπαντῶντες εἰς ἀμφοτέρω τὰ ἔργα ταῦτα στίχοι μὲ φραστικὰς καὶ εἰς ὕψος ὁμοιότητας. Οὕτω πλὴν τῶν ἤδη ἀναφερθέντων ὁμοίων στίχων σημειοῦμεν ἔτι καὶ τοὺς ἑξῆς.

Ὁ στίχος 1: «Ἀνδρόνικος ὁ ξακουστός ὁ πλουσιανεθρεμμένος» συνετέθη πιθανῶς κατὰ τὸ πνεῦμα τοῦ στίχ. Α, 78 τοῦ Ἐρωτοκρίτου: «φρόνιμο καὶ ἀξιαζόμενο ζαχαροζυμωμένο». Ἰδιαιτέρως ὁμοίως ὁ στ. 11: «κρουφὰ κρουφὰ τὸν ἀπαῖ, κρουφὰ ποκαμαρώνει» φαίνεται σαφῶς ὅτι προέρχεται ἐκ τοῦ στίχου Ε, 451 τοῦ Ἐρωτοκρίτου: «κρουφὰ κλαιγε, κρουφὰ πονεῖ, κρουφὰ ποκαμαρώνει». Ἐπίσης καὶ ὁ στίχ. 14 τοῦ ἔσματος: «καὶ πορπατεῖ μὲ φρόνησι καὶ πομονὴ μεάλῃ», φαίνεται ἐπηρεασθεὶς ἐκ τοῦ Ἐρωτοκρίτου (Ε, 452): «μὲ φρόνησ' ὅλα τὰ περνᾷ, μὲ γνῶσ' ὅλα τὰ χώνει».

Τὰ κοινὰ γλωσσικὰ στοιχεῖα Ε, 451 καὶ πλεονάστερα κείμενα δὲν ἀποτελοῦν βεβαίως μόνον αὐτὰ τεκμήρια βασικὰ ἐπὶ τῆς κρίσεως ἡμῶν ὡς πρὸς τὴν μεταξὺ τῶν ἑξάρτησιν, οὗν, ἤτιον ὁμοίως ἔχον ταῦτα σημασίαν, ὅσοις μάλιστα αἱ λέξεις δὲν εἶναι ἐκ τῶν κοινοτάτων ἀλλ' ἐκ τῶν συνηθῶς εἰς πολλὰ ἔργα ἔμμετρα ἐν προκειμένῳ ἀπαντωσῶν. Εἰς τὴν κατηγορίαν ταύτην δὲν ἐμπίπτουν αἱ εἰς τὸ ἔσμα λέξεις, οἷον ρήγας (στ. 10, 17, 26), ἀρχοντόπουλλο (στ. 20), αἵτινες ἀπαντοῦν πολλαχοῦ τοῦ Ἐρωτοκρίτου, ὡς καὶ τὸ ἐπίρρημα κρουφὰ, ἀπαντῶν πολλάκις καὶ ἐν τῷ ἔσματι καὶ τῷ Ἐρωτοκρίτῳ. Ἐν τούτοις αὗται δὲν θὰ πρέπει νὰ θεωρηθοῦν ὅλως δι' ὅλου τυχαίως ὑπάρχουσαι ἐν τῷ ἔσματι. Ἰδιαιτέρως χαρακτηριστικὴ τῆς ὑπαρχούσης ἐνταῦθα σχέσεως πρέπει νὰ θεωρηθῇ ἡ χρῆσις τοῦ ρήματος ἐν τῷ ἔσματι (στ. 11) ποκαμαρώνω, τὸ ὁποῖον ὡς (ἀ)ποκαμαρώνω εὐρίσκεται ἐν εὐρείᾳ χρήσει παρ' Ἐρωτοκρίτῳ:

Β, 246. *Καθένας πὸν τότε θεωρεῖ τότε ποκαμαρώνει*

Β, 1956. *Κι ἀπὸ τὰ νύχια ὡς τὴν κορφή τὸν ἀποκαμαρώνει,*

Δ, 1586. *Κι ἀποκαμαρώνέν τονε στ' ἄλογο καβαλλάρι,*

καὶ ἀλλαχοῦ. Ἐπίσης ἡ λ. ἀουροδωματαρίς (στ. 20 τοῦ ἔσμ.). Αὕτη σημαίνουσα τὸν κατ' ἐξοχὴν ἔχοντα ἀγούρου δῶμα, ἥτοι νεανίου κομπότητα καὶ ἐμφάνισιν, εἶναι σύνθετος ἐκ τοῦ ἀγουρος + δωματαρίς καὶ θεωρεῖται ἀμάρτυρος¹.

οὐχὶ ἄνευ σημασίας. Περὶ τοῦ δαχτυλίου ὡς συμβόλου πίστεως καὶ ὡς ἀρραβῶνος, βλ. Ν. Γ. Πολίτου, Λαογραφικὰ Συμμεκτα, τόμ. Α' σ. 102 ἐξ., Β' σ. 218 ἐξ., 224 ἐξ., Γ' σ. 247.

¹ Βλ. Ἰστ. Λεξ. τῆς νέας Ἑλλην. γλώσσης Ἀκαδ. Ἀθηνῶν, ἐν λ.

B, 527. Ὁμοίως τοῖς κεφαλαῖς τῆς ζυγογραφίας τοῦ νοῦ τοῦ διωματῶτος.

*Εκ τῶν ὡς ἄνω ἐκτεθέντων νομίζω ὅτι καθίσταται ἐμφανές, ὅτι τὸ ὑπὸ συζήτησιν δημῶδες ἄσμα τοῦ Ἀνδρονίκου καὶ τῆς Ρήγισσας, παρὰ τὰς ἐκ τοῦ ἀκριτικοῦ ἄσματος τοῦ Πορφύρη ἐπιδράσεις εἰς τὴν σύνθεσιν τῶν πρώτων στίχων του, εἶναι ἐν τούτοις νεωτέρα σύνθεσις ἐμπνευσμένη ὡς θέμα ἐκ τοῦ Ἐρωτοκρίτου τοῦ Βιτζέντζου Κορνάρου.

16. 6. 1959

AKAΔΗΜΙΑ

A O H N n N

